

20th Century Moments that Mattered: The History of Yom Ha'Shoah

Rabbi Efrem Goldberg
Boca Raton Synagogue

1. Jewish Agency Executive of the Yishuv proposes a 3 day period for "alarm, protest and a call to action" culminating on December 2, as a day of prayer and fasting.

עד מתי, עד אנה, עד מתי?
 הואם יש צדק בעולם - יושע מיר

בהתאם להחלטת הוועד הלאומי ליהודי ארץ ישראל נקבעו

3 ימי תגובת הישוב

נגד מסע השטף של חילות השטן מן התופת הנאצית על היהדות בארצות שלטונו
 אלה הם ימי התגובה וסדרם:

א. ביום ב' כ"א כסלו תש"ג (30.11) יתכנס **מושב מיוחד של אספת הנבחרים** בירושלים בהחלטות שליחיו כל נקודות הישוב בארץ אשר ישמיע את זעקת הישוב.
 ב. ביום ג' כ"ב כסלו ש.ז. (1.12.42) תתכנס **מליאת ועד הקהלה בחיפה** בהשתתפות כל ועדי השכונות.
 ג. יום ד' כ"ב כסלו (2-12) - **יום צום ותפלה, יום בטול מלאכה בתעשיה ובמסחר, במלאכה ובהובלה**

ד. בשישה ימי התגובה יהיו סגורים כל בתי השעשועים, לא יפתחו בתי הסולטען, לא יערכו שום נשפים וסובגדרטים, יופסקו הנגינה, השרה והריקודים בבתי הקפה. בשלישת ימי התגובה יתלכד הישוב מסתם עד גודל וחיזור עם זכרים של התרבות המודרניים, הטורפים והיוצרים, שלא ימושו מלבנו עד בוא יום נקם ושיקום לעמלק הדורר ריחוה ישמו מעל פני האדמה ועד הקהלה העברית בחיפה

א. התנועה, בני מלאכה ובני מדינה ימנעו ב-12 שעות
 ב. התחבורה העירונית תופסק ב-1 שעה
 ג. הסעודות ובני אכל ימנעו רק אחר שקיעת החמה וימנעו ב-8 שעות
 ד. בשעה 9 אחרי צ באולם ארמוך תתקיים

אספת מחאה פומבית

ועד הקהלה העברית בחיפה

2. Teshuvos V'Hanhagos v.4
 Story of Brisker Rav
 R' Yitzchak Soloveitchik
 1886-1959

אחר לאסור אלא דברי הפייטן, אבל מספיק לו היה בזה להתנגד בתקיפות ליום אבל נוסף.

וכל הדברים הללו אמורים אפילו אם היו מתקנים זאת גאונים וצדיקים, אבל כאן כל המדברים על כך זהו פרי תעלולים של החפשיים שקבעו יום מיוחד (כ"ז ניסן) ליום אבל, וכמה "רבנים" קיבלו תקנתם ומחניפים אותם ר"ל, פשיטא שאין להשתתף עמהם ח"ו, ועבורנו קיים רק יום ת"ב הכולל בתוכו אבל על כל הצרות והיסורים הריגות ורציחות שאנו סובלים דור דור בעו"ה עד שבקרוב ממש נזכה בעזהשי"ת לגאולת עולם אמן.

סימן תשכב

שאלה: קהל רוצים לפטר את הרב שלהם ולמנות אחר במקומו שלדבריהם אינו מתאים, אם מותר.

אנשי קהלה כאן רוצים לפטר את הרב שנמצא אצלם כמה שנים בטענה שאינו מתאים לתפקידו ואין לו השפעה על הציבור, ורובם דורשים ממנו להסתלק ופיטרוהו, רק מוכנים לשלם פיצויים מוגדלים, והרב מסרב להסתלק והביאם לדין תורה, ובאו לשאול אותי הלכה עם מי.

3. Kinnoš on Tisha B'Av
 Mi Yiten Roshi Mayim

Please take to your hearts⁴ to compose a bitter eulogy, because their massacre is deserving of mourning and rolling in dust as was the burning of the House of our God, its Hall and its Palace. However, [we] cannot add a [new] day [of mourning] over ruin and conflagration, nor may [we] mourn any earlier — only later. Instead, today [on Tishah B'Av], I will arouse my sorrowful wailing, and I will eulogize and wail and weep with a bitter soul, and my groans are heavy from morning until evening. Over the House of Israel and over the nation of HASHEM, because they have fallen by the sword!

סימן תשכא

שאלה: אם לעשות יום אבל על מליוני היהודים שנהרגו בשואה.

יש להקדים כאן עובדא שהיה אצל מרן הגרי"ז מבריסק זצ"ל. בשנת תש"ג כשהגיעו לארץ שמועות שריבי רבבות אחינו נשחטים ונטבחים, הרב הרצוג ז"ל בא אל מרן זצ"ל וביקש לתקן על זה יום אבל, מרן זצ"ל התנגד ואמר שאסור להוסיף על ימי האבל, ושאל אותו הנ"ל איפוא זה כתוב, אמר לו הגרי"ז זצ"ל הקינה שאנו אומרים בת"ב על הרוגי מלכות וורמיוא ואשפירא שנרצחו בימי אייר וסיון מקונן שם "שימו נא על לבבכם מספד מר לקושרה. כי שקולה הריגתם להתאבל ולהתעפרה, כשריפת בית אלוקינו האולם והבירה, וכי אין להוסיף מועד שבר ותבערה, (אין מוסיפין לעשות יום אבל והספד על הגזירות) ואין להקדים זולתי לאחרה, תחת כן היום לויית אעוררה, ואספדה ואילילה ואבכה בנפש מרה, ואנחתי כבדה מבוקר ועד ערב", הרי מפורש דאף שסבלו ונהרגו קהילות קדושות במיתות אכזריות בכל זאת לא תקנו ימי אבל אלא דחו אותם עד ת"ב, כיון שאסור לעשות ימי אבל חדשים. (ומרן זצ"ל אמר לו כל הפיוט בע"פ כדרכו בקודש שהיה אומר קינות וסליחות בע"פ בזכרונו הנפלא) ולא הביא לו מקור

כי שקולה הריגתם להתאבל ולהתעפרה,
 כשרפת בית אלהינו האולם והבירה,
 וכי אין להוסיף מועד שבר ותבערה,
 ואין להקדים זולתי לאחרה,
 תחת כן היום לויית אעוררה,
 ואספדה ואילילה ואבכה בנפש מרה,
 ואנחתי כבדה מבוקר ועד ערב,
 על בית ישראל ועל עם יהודה כי נפלו בקרב.

4. Heichal Yitzchak
R' Yitzchak Ha'Levi Herzog
1888-1959

סימן סא

הלכות תענית

קביעת תענית לדורות

שאלה :

אם יש כח ואפשרות בידי חכמי דורנו לקבוע יום תענית לדורות, לזכר ימי השואה.

תשובה :

ב"ה. ט"ז טבת, תש"ה.

ה"ר ידידי הגר"ח מישקובסקי שליט"א [זצ"ל]

גאב"ד דקריניק

שלום וברכה

[ביאור דברי הרמב"ן פרשת ואתחנן / דעת המשכנות יעקב]

א) קבלתי מכתבו, ושמתי לבי לדבריו היוצאים מלב יטוור. בטח יזכור מעכ"ת כי תיכף כשאמר לי שדבר זה צריך עיון רב, השבתי לו שכפי הנראה יסודו הוא מדברי המשכנות יעקב ז"ל, הובא בפ"ת אה"ע סימן א', שרגמ"ה ז"ל לא תיקן אלא עד סוף אלף החמישי מפני שכל דבר שאינו סיג לתורה אין ביריגו לתקן לדורות עולם, כדברי הרמב"ן ז"ל בפרשת ואתחנן.

ועכשיו התבוננתי בדברי הרמב"ן, ואומר אני שהם צריכים עיון, והנה ז"ל: לפי דעתי אפילו בדא לעשות מצוה בפני עצמה כגון שעשה חג בחודש אשר בדא מלכו כירבעם עובר בלאו וכו', יעוי"ש. ולא זכיתי לירד לעומק ד"ק ז"ל, דמה זה ענין למעשה דירבעם, הלא הוא ביטל את החג שבחודש השביעי והעבירו לחודש השמיני, וכלום בזה לא חטא אלא בבל תוסיפו, הלא כבר בזה עקר דבר מן התורה, ואינו ענין לכאן. ומה שהביא הרמב"ן ממקרא מגילה, הנה תינה מקרא מגילה שמצאו למצוה נוספת זו יסוד מן התורה הכתובה, אבל מה נאמר לנר חנוכה, שלא מצינו שדרשו מקרא בתורה או ק"ו, וכן יש עוד מצוות שהוסיפו חכמים, וע"כ שאין זה וכיוצא בו בכלל לא תוסיפו, הואיל והכוונה היא, לשם חיזוק התורה והאמונה בכלל, כגון נר חנוכה לפרסומא ניסא, או דברים שעשו כאזנים לתורה, וכדומה, בסוג משמרת למשמרתי, ואעפ"י שזה בצורה של מצות עשה, הרי זה בגדר משמרת למשמרתי לתורה כל"ת דרבנן, וכגון שניות לעריות, שהרמב"ם מזכיר שם בפירוש, שעל זה לא נאמר לא תוסיפו. (ומובן שדברי הראב"ד בהלכות ממרים פ"ב אינם ענין לכאן). וא"כ גם מקרא מגילה כך.

ומה דאיתא בבבלי מגילה דף ז' ע"א, שלחה להם אסתר לחכמים וכו', לא נזכר להא דלא תוסיפו, אלא משום דכתיב שלשים רבעים, וזהו לענין הכתיבה לדורות, ועיין תוס' שם ד"ה נאמרה לקרות וכו', ואמנם שם בדף י"ד ע"א, ארבעים ושמונה נביאים וכו' ולא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה חוץ ממקרא מגילה, מאי דרוש וכו', משמע שהיה כאן ענין של לא תוסיפו, ורש"י ז"ל כתב שם, וא"ת נר חנוכה כבר פסקו הנביאים וכו', וזהו לתרץ הלא תוסיפו גם נר חנוכה, אבל עצם הדבר הקושיא נשארתי, וע"כ שאותו התירוץ עולה גם לנר חנוכה, ומה מעבדות לחירות אמרו שירה, ממות לחיים לא כל שכן, ונר חנוכה זה ג"כ ממות לחיים במובן הרוחני, שהרי עמדו הרשעים, להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רציגך.

אבל עדיין לא נתישב הירושלמי מגילה פרק א' הלכה ה' שמביא הרמב"ן ז"ל, שחששו משום הוספה למצוות התורה עד שמצאו אותה כתובה בתורה. (ועיין ר"ה י"ח ע"ב שאני חנוכה, אך זה לא נאמר לענין המצוה של הדלקת הנרות) זנראה שהכוונה היא לפי הירושלמי, שעצם קביעת יום לדורות להודות ולהלל להקב"ה על הנס שנעשה לא היה קשה בעיניהם, שזו חלק ממצות ה' לעבוד את הקב"ה בתפלה, בהלל ובהודאה, וזהו עצמו מצות התורה, ועיין פסחים ק"ז, ועיין בה"ג מצוה ק"א—ק"י"ט לגמור הלל, שזו לדעתו מצות עשה מן התורה ועיין סמ"ק ורמב"ן בשורש א', אלא מקרא מגילה הוא החידוש כיון שאינה בנוסח של הלל והודאה, ועל זה מצאו מקרא בתורה, ומכיון שכך לא הוצרכו עוד לקבוע הלל, שקריאתה זו הילולא. מאחר שהתורה מרמזת עליה בתור זכרון לנס, יש לה כבר דין של הלל (ובירושלמי לא נזכר הא דאין אומרים הלל על נס שבח"ל), אבל הבבלי סובר, שבוה עצמו היו מעיינים אם לקבוע יום מיוחד לדורות להודאה, שמא זהו חידוש דבר, ויש להאריך עוד, וקיצרתי.

ב) ולענין קביעת תענית לדורות, אם בזה יש חשש של לא תוסיפו לדעת הרמב"ן ז"ל, הנה אם כן קשה גם על ד' צומות, שמא תאמר אלה נביאים תיקנום (עיין ר"ה י"ח). הא

שנעשה לו, ועיין בשו"ע א"ח הלכות מגילה, ובחיי אדם הלכות פורים (כלל קנ"ה סעיף מ"א), שהוא עשה מעשה, וכן יש מנהג כזה בין יוצאי יריכו של התויו"ט ז"ל, ועיין תענית דף כ"ו, ועירובין דף מ"א וכו' וכו', ובנוגע למשכנות יעקב הג"ל, הנה הוא עצמו דוחה את טעמו ונימוקו, שהרי רוב הפוסקים אינם מסכימים שרגמ"ה ז"ל לא גזר אלא עד סוף אלף החמישי, וא"כ הרי מכאן סתירה לדברי הרמב"ן ז"ל, אבל באמת אין כאן סתירה, שרגמ"ה כיון ג"כ לסיג לתורה, וכן התענית, אם נקבע אותו יהא בבחינת חיזוק לתורה ולאמונה, היינו ע"י התעוררות של תשובה, ועכ"פ לענין שאילתנו, כיון שאפילו אם לא נפרש עד ביאת גואל צדק, מסתמא הוא כך, שהרי אז יהפכו כל הצומות בקשר עם צרות ישראל לששון ולשמחה, ואין כאן חשש לדעת הרמב"ן, וכהמשכנות יעקב הג"ל בתורת מ"מ וד"ל.

(ה) העיקר לדעתי, שאין כאן חשש לפי דעת הרמב"ן ז"ל, הואיל והכוונה היא לעורר לתשובה, וכלשונו הוזהב של רבינו הגדול ז"ל בהלכות תענית פרק ה' הלכה א', יש ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהם כדי לעורר הלבבות לפתוח דרכי התשובה ויהי' זאת זכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עד שגרם להם ולנו אותן הצרות, שבזכרון דברים אלו נשוב להיטיב שנאמר והתודו את עונם ועון אבותם עכ"ל, וכלום בא הורבן כזה על ישראל מיום שנחרב בית המקדש, מהרה יבנה, וצריך להתעורר בתשובה שנה שנה על אותו החורבן הנורא והאיום שבא עלינו בעונותינו, ונמצא שאין מקום לחשש הג"ל, ומלבד זאת, להניח את דעת המערערים הרי אפשר לנו לפרש בלשון הזה, "אין קובעין את התענית אלא עד שיבוא ויורד צדק או עד סוף תקופה ידועה (כגון עד שנת תש"ן) אם לא יבוא בן דוד עד אז", ובוה יצאנו אף מידי חששא דחששא, ואולם הערוני אחד נגדי זהו: עדיין לא נגמרה המלחמה ומי יודע אפשר שמה שעבר עלינו הוא חבלי משיח, וע"כ יש לנו לדחות את ההחלטה עד לאחר המלחמה, נימוק זה יש בו בנותן טעם וראוי לתשומת לב.

ובזה הנני ידידו דתשת"ו באה"ר ומברכו בכט"ט

המצפה לישועה

יצחק אייזיק הלוי הרצוג

גופא קשיא, הלא אין נביא לחדש דבר מעתה, וע"כ אחת משתי אלה, או שכיון שעתידיים להבטל בגאולתן של ישראל, אין זה בכלל לא תוסיפו, שאין זה לעולם, ואין זה דוגמת המצוות שבתורה שהן לעולמי עד, (ועיין ר"ה ש"ח ע"ב, אין שלום וכו', אבל ט' באב הלא נקבע בחורבן הבית השני לדורות עד שיבוא בן דוד), וא"כ גם בנדון דידן כך, שיתבטל התענית כשיבוא משיח צדקנו, בב"א, או שהצומות הם חלק ממצוות התשובה שהיא גוהגת תמיד, שהרי הרמב"ם אומר כך בריש הלכות תענית, יעו"ש, ואין זו הוספה אלא התעוררות לתשובה, וא"כ גם בנדון שלפנינו כך, (ומיהו אין לדון שלא שייך כאן לא תוסיפו, הואיל ועינוי נפש בתענית שמקבלים על עצמם הוא כבר בכלל נדרים, שבפירוש אמרה תורה שיכול אדם לאסור על עצמו מה שהתירה תורה, ולא עוד אלא שהוא מחויב לקיים נדרו, שלא זה הנדון בענין שלפנינו כמובן).

[תענית כ' סיון / תענית לשם תשובה]

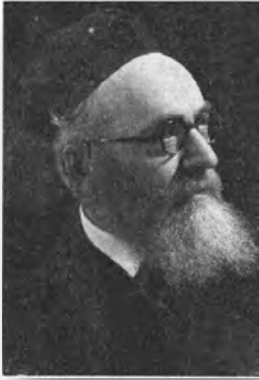
(ג) וחוקי מכל זה, הרי יש לנו מעשה רב, כ' סיון, שגורו ועד ארבע ארצות להתענות בו, וכבר בימי מסעות הצלב נקבע זה ליום תענית אלא שנשתכח, ועיין במג"א סימן תקפ"ט (ס"ק ט'), שזה נקבע לתענית בכל מלכות פולין (ע"י ועד ארבע ארצות) בהסכמת רבינו הש"ך ז"ל, ואולי יש לחלק, שכיון שלא נקבע לכל ישראל אין בזה החשש משום דעת הרמב"ן ז"ל הג"ל, (ואמנם מדבריו ז"ל משמע, שאפילו ליחיד אסור לקבוע לו לתמיד מצוה אשר בדא מלבדו), ואולם המשכנות יעקב ז"ל, ודאי איננו סובר כך, שאל"כ למה לו ליתן טעם על שלא גזר רגמ"ה אלא עד סוף אלף החמישי, כדי שלא לנגוע בבל תוסיפו, הרי רגמ"ה לא גזר על כל ישראל, וע"כ שלא המקום גורם, אלא הזמן.

(ד) שוב עיינתי במנחת חינוך מצוה תנ"ד, והנה הוא אומר שהראשונים ז"ל לא דיברו כלל מכגון דא בקשר עם לא תוסיפו, ולפלא שלא זכר את דברי הרמב"ן הג"ל, והוא מוסיף, שכל יחיד רשאי לקבוע לעצמו יום בכל שנה לזכר נס

הוסיפה:

עוררוני ג"כ, על הנאמר בקינה "מי יתן ראשי מים" בקשר עם מסעות הצלב, "שימו נא על לבבכם מספד מר לקושרה, כי שקולה הריגתם להתאבל ולהתעפרה, כשריפת בית אלוקיני האולם והבירה, וכי אין להוסיף מועד שבר ותבערה", ואין להקדים זולתי לאחרה, תחת כן היום ליתאי אעוררה" וכו', מכאן רוצים ללמוד שאין להוסיף תענית על ארבע הצומות, לדעתי אין הפירוש כך, לפני זה מדבר המקונן על שריפת

התורה והרג לומדיה דווקא ביום השבועות ביום שניתנה בו תורה, והוא אומר, הואיל ואין להוסיף מועד שבר ותבערה, כלומר אין להוסיף למועד חג השבועות הספד ובכי על השבר והתבערה, ולהקדים, היינו לקבוע יום לפני יר"ט, אלא לאחרה, כי באלו מאחרין ולא מקדימין, ע"כ קבענו היום, כלומר, ד' בסיון וכו', ובאמת הלא ידענו שקבעו יום לצום ולקונן בכ' סיון, שחזרו וקבעוהו בגזירת ת"ח—ת"ט.

5. Rav Yehudah Unterman
1886-1976

צום עשרה בטבת – לזכר חורבן אחרון

הרבנות הראשית לארץ ישראל גילגלה ליום חייב, לצום עשרה בטבת, את המאורע המר והאיום בחיינו ובחיי כל הדורות של בית ישראל: יום הזכרון לקדושים, לששת המיליון נים של אחינו בני ישראל שהשמידו הגרמנים ימ"ש.

מנבוכדנאצר מלך בבל, שהחריב את ירושלים, לפני חמישים יובלות שנים ומעלה – עד הרוצחים הגרמנים נמתח הקו. ביום זה החל מלך בבל להסתער על חומת ירושלים, ושליטי "עם התרבות" בגרמניה אשר באירופה, המשיכו – לאחר אלפיים שש מאות ועשרים וחמש שנים – להשמיד ולהרוג את בני עמנו, באכזריות שלא היתה כדוגמתה, בדם קר ובתכנית מדוייקת, בעזרת המדע ואנשי המדע של ארץ גרמניה, בסיועם של רופאים ומהנדסים, חוקרים ומלומדים, בביצוע חיות אדם ואנשי דמים ומרמה.

הרבנות הראשית בישראל תיקנה להדליק באותו יום נרות נשמה לזכר הקדושים, לומר "קדיש" ולהתפלל לעילוי נשמתם. עצרות-עם ואזכרות לקדושים ולקהילות הקודש נערכות בבתי-כנסת רבים. הקהל אומר קדיש וכמה מזמורי תהילים, פסוק אחר פסוק; אלוהים לנו מחסה ועוז (תהלים מ"ו), מזמור לאסף, אלוהים באו גויים בנחלתך (שם, ע"ט), אלוהים אל דמי לך (שם, פ"ג), שיר המעלות ממעמקים (ק"ל) ואח'. הרבנים דורשים מעניין היום, החונים עורכים אזכרת נשמות לששת המיליונים שנספו, משמיעים "אל מלא רחמים" בנוסח מיוחד, ולאחר תפילת "עלינו" שר הקהל כולו את הימנון-הפרידה של הקדושים "אני מאמין".

רבים נוהגים לצאת לבתי הקברות שבמקום, להשתטח על אפר הקדושים, שהובא לארץ אחרי השואה, במיוחד מורגש האבל באותו יום בירושלים – עם עליית המונים אל הר ציון, שם מודלקת ברטט המנורה בת ששת הקנים, לזכר ששת המיליונים שניספו, ונציגי הגלויות השונות מתכנסים ב"מערת האפר", שבה שלושם ואחת צנצנות מלאות אפר הקדושים. נאמרות קינות, ישנות וגם חדשות, – "אלי פולין ועריה", אלי אלי ועוד.

בשנת תשי"ב נפתח באותו יום על הר ציון "אוהל הונגריה", ובו כעין תערוכה לציונים ומיסמכים לשואה שעברה על אחינו בארץ זו. בשנת תשי"ג נפתח שם "אוהל לילי" ובו מאות צילומים ותמונות, מיסמכים ותעודות מחיי מאתיים ועשרים קהילות קודש שהושמדו שם על ידי הגרמנים וגרוריהם הליטאים, תמונות של בתי-כנסת-וישיבות, חפצות צדקה ותרבות, וכיו"ב. אחרי התפילות והסיורים במרתפי השואה, שר כל הציבור את שירת "אני מאמין" והתקווה.

ד"ר א. י. אונטרמן

MARTYRS' AND HEROES' REMEMBRANCE DAY LAW, 5719–1959*

1. The 27th Nisan shall be Martyrs' and Heroes' Remembrance Day, devoted, year after year, to the commemoration of the disaster which the Nazis and their collaborators brought upon the Jewish people and of the acts of heroism and revolt performed in those days.

If the 27th Nisan falls upon a Friday, Remembrance Day shall be observed on the 26th Nisan of that year.

* Passed by the Knesset on the 29th Adar Bet, 5719 (8th April, 1955) and published in *Sefer Ha-Chukkim* No. 280 of the 9th Nisan, 5719 (17th April, 1959), p. 112; the Bill and an Explanatory Note were published in *Hatza'ot Chok* No. 384 of 5719, p. 242.

2. Remembrance Day shall be marked throughout the State by a two-minute silence, during which all work and all road traffic shall be suspended; there shall be memorial gatherings, popular rallies, and commemorative functions in Army camps and educational institutions; flags on public buildings shall be flown at half-mast; wireless programmes shall express the special character of the day, and places of entertainment shall present only features consonant with its spirit.

3. The Minister empowered in that behalf by the Government shall, in consultation with the Yad Va-Shem Remembrance Authority, issue instructions for the observance of Remembrance Day in accordance with this Law.

YITZCHAK BEN-ZVI
President of the State

DAVID BEN-GURION
Prime Minister

7. Rav Moshe Feinstein
1895-1986
Spring of 1982

משה יורה דעה אגרות

מפולין, שקבעו שם יום תענית ואמירת סליחות לעשרים בסיון. משום שלא היתה זו גזרה כללית כגזירת הגלות והחורבן, אלא היו רק בחלק מדינה אחת, שהיתה גזירה נוספת על אותן המקומות. וגם גזירה זו דשנת ת"ח ות"ט לא היתה ע"י המלכויות וממילא לא נמשכה מעצם הגלות והחורבן, אלא היתה ע"י המורדים בהמלכות, שלא שייך זה כל כך למה שהיה זה בגלות, מאחר שגם המלכות דאדה"ע הא הגינה על ישראל כמה שהיה אפשר בידן. והשייכות להגלות היה רק משום דמאותן החטאים שנתחייבו גלות נענשנו גם בזה. שלכן היה שייך לתקן תענית ואמירת סליחות - ולאותן המקומות לבד. אבל גזירות דהיטלער דהיו על כלל ישראל, דהא היה הולך וכובש מקומות דעיקר ישוב ישראל, ובכל מקום שבא הרג את כל ישראל שהיו שם, והיה בדעתו לכבוש את כל העולם, ולא יכלו לעמוד נגדו עד שריחם השי"ת, הוא גזירת כל ישראל ושייך להחורבן שנמצאנו בגלות, שאין קובעין עוד יום תענית ובכיה כדאיתא בקינות. והנני יודו מוקירו מאד,

משה פיינשטיין

שיווי מצבה לצדקה ולהחזקת לימוד התורה. פשוט שאין יכולין לעשות זה, אף אם יחזקו בזה את שם אביהם בכותל ביהמ"ד והישיבה. לא רק להרמב"ם (פ"ד מאבל ה"ד, נחבארה דעתו לעיל את א') שסובר דבנין נפש על הקבר הוא חיוב, אלא אף להתולקין עליו דסוברין דאין זה חיוב, מ"מ הא מודים דלאו המשפחות שנוהגין להקים מצבה הוא חיוב (כמבואר לעיל את ד'). ובמדינתנו בדורות האחרונים נוהגין כולן בכך, שממילא נעשה חיוב, דבלא זה הוא גם כגנאי כשלא יקמו מצבה על קברו.

והגנאי לא יסולק כמה שנתנו דמי המצבה לצדקה, ואף כשרשמו שמו על הכותל דביהמ"ד והישיבה. מאחר שהוא דבר הניכר שאין מצבה על קברו ולא להכל ידוע מרשימת שמו על כותל ביהמ"ד והישיבה. ואפילו מחל על כבודו מסתבר שלא יועיל, שודאי אין זה בכלל מחילתו מאחר שהוא ענין גנאי לעולם. ורק בפירוש שלא יקמו עליו מצבה מאיזה טעם, היה מקום לשמוע לו, אם נימא שגם על בזיון יכול למחול. ולכן בזמננו במקומותינו שנוהגין הכל להקים מצבה, מתווייבין להקים מצבה על קברו דוקא, ולא יועיל מה שנתנו לצדקה, אף כשירשמו שמו על כותלי ביהמ"ד והישיבה. ואף אם אביהם ת"ח וצדיק גם כן יקמו מצבה על קברו, שזה הא דורות הרבה שעל ת"ח וצדיקים נוהגין להקים מצבה ביותר חיוב. אבל ודאי אין לבזבז הרבה על מצבה, אפילו כשהן עשירים, אף שעשירים אחרים מקימן מצבה ששוה יותר, שאין לעשות כמותם בכל אופן. וכ"ש כשרוצים להקים שם לאביהם יותר בצדקה לת"ת אף רק בדבר קטן, וכ"ש כשעושים דבר גדול על שמו.

יא. בטעם שלא תיקנו יום קבוע לתענית ותפילה לזכר הרוגי השואה

ובדבר הגזירות שכעוה"ר נהרגו ערך עשרה פעמים ששים ריבוא ע"י הרשעים היטלער וחבריו ימ"ש, שמראוי הרי היה צורך איזה יום קבוע לתענית ולתפילה שתמה מע"כ על שעדיין לא נעשה כלום. הנה בקינות שכל ישראל אומרים בתשעה באב, מפורש שמה שלא תיקנו יום מיוחד לתענית ולבכיה על גזירות מסעות הצלב, שהיו הגזירות בכל מדינות יוראפ שגרו שם רוב היהודים, ונחרבו כמה עיירות וכרכים, ונקרא על שם שנת תתנ"ו, וגם בא"י הרגו שם הרבה יהודים, משום דאין לקבוע עוד יום לתענית ולבכי, שלכן צריך להזכירם בקינות דאומרים בתשעה באב על חורבן המקדש. ומאותו טעם עצמו אין לקבוע יום אחד מיוחד גם לגזירות שהיו בזמננו, והוא בכלל כל הגזירות שהיו במשך כל הגלות הארוך הזה.

ולא דמי לגזירות דשנת ה' אלפים ת"ח ות"ט ע"י חמעלניצקי ראש הקאזאקן, שנהרגו באוקריינא וחלק

With regard to the evil decrees which, because of our many sins, brought death to around six million [Jews] at the hands of the wicked Hitler and his cohorts, may their names be eradicated, it would have seemed appropriate to have established some designated day for fasting and prayer (“*eizeh yom kavu’ a le-ta’anit u-leTefila*”). You wonder why nothing has yet been done [in this regard].

Behold, in the kinot which all Jews recite on *Tish’a be-Av* it is clearly stated why they did not establish a special day for fasting and mourning (“*yom meyuhad le-ta’anit u-leBekhiya*”) for the tragedies of the Crusades. These massacres occurred in all European countries, where the majority of the Jews lived and where many cities and villages were destroyed. This [tragedy] is known by the name, “The Year 1096.” In Palestine, as well, they killed many Jews. [The reason given for not establishing such a day was] because it is no longer permitted to establish an additional day for fasting and mourning (“*le-ta’anit u- leBekhi*”). It is therefore necessary to mention these tragedies in the elegies that are recited on *Tish’a be-Av* over the destruction of the Holy Temple.

For that very same reason one should also not establish a single special day for the tragedies that occurred in our time. These are included among all the tragedies that occurred during the course of this entire long *galut*.

Jacob J. Schacter

Madison Square Garden in New York City addressed by New York Mayor Fiorello La Guardia and others to protest Nazi atrocities and on *Tish'a be-Av* itself the chaplain of the United States House of Representatives opened that day's session of the House with a prayer for the Jews who were being murdered.²⁵

The Chief Rabbinate of Israel also attempted to address the matter of Holocaust commemoration and, in a meeting of rabbis held under its auspices in the Hurvah Shul in the Old City of Jerusalem in March 1945 (Adar 5705), it decided to designate the last week in Adar as a one-time week of mourning for the victims of the Holocaust followed by a full fast day on *Erev Rosh Hodesh* Nisan.²⁶ More well known was the effort by the Chief Rabbinate to establish the fast day of *Asara be-Tevet* as "*Yom ha-Kaddish ha-Kelali*," a day to be set aside annually for the recital of *kaddish* by all those who did not know the date of the murder of their loved ones.²⁷

Ultimately, however, all these proposals, including the attempt to link Holocaust commemoration with *Tish'a be-Av*, were rejected and, first in 1951 and finally in 1959 when it became law, the twenty-seventh day of Nisan was designated by the Knesset as the day to commemorate the Holocaust.²⁸ This is not the place to explain how this particular day came to be chosen; indeed, not a single special event occurred on it that should have made it any more appropriate than any other day of the year to be designated for that purpose.²⁹ Some are under the mistaken impression that it marks the anniversary of the beginning of the Warsaw Ghetto Uprising,³⁰ but that occurred on *Erev Pesah*, 14 Nisan.³¹ But, for various reasons (primarily as a political compromise between those who insisted that it be on or near the day of the beginning of the Warsaw Ghetto Uprising and those who insisted that it not be on *Pesah* and preferably not even in the month of Nisan), it was so designated and, once that was the case, the issue arose as to the attitude of the traditional community to this day. The question now was not with regard to a ritually mandated and traditionally observed fast day; it was with regard to a "mere" day of commemoration and remembrance, devoid of any formally required religious or ritual practices.

Many rationales were—and continue to be—offered by segments of the traditional community in opposition to the establishment of *Yom ha-Shev'a* as a separate day of commemoration for the Holocaust. They include the following:

1) The Holocaust is not a unique event requiring its own separate day of commemoration. It is, rather, one more horrible tragedy to be

plotted along the continuum of other tragedies that befell the Jewish people throughout history. Although, indeed, more severe than the others, it is part of the same category of tragedies that includes the destruction of both Temples, the Ten Martyrs, the Crusades, and all other Jewish tragedies which are to be commemorated on *Tish'a be-Av*.

2) It is inappropriate to commemorate the Holocaust in Nisan, the month of redemption ("*hodesh ha-ge'ula*"), during which time the recital of *shema*, fasting, *ha-karat nedamos*, and eulogies are prohibited.

3) *Yom ha-Shev'a* is nothing more than the invention of the secular Zionist Knesset, and since when do secularists—and anti-religious ones at that—have any religious authority to establish a day, or anything for that matter, of even the slightest religious significance.

4) The official name of this day, *Yom ha-Shev'a ve-ha-Gevura*, as well as its close proximity to the anniversary of the Warsaw Ghetto Uprising preceding it, is offensive because it privileges armed resistance over more spiritual forms of heroism. Genuine Jewish heroism entails living a life of morality, optimism, and hope and maintaining a will to live with human decency in the face of the most unspeakable bestiality, lining up for hours to have one minute with a pair of *sefilim*, smuggling a *shoyfar* into concentration camps, sharing half a piece of bread with a starving barracks-mate, and more. These are examples of *real* Jewish heroism.

5) Its close proximity to *Yom ha-Asmat'ut* following it gives the offensive impression as if the Holocaust was a necessary prelude to the founding of the State of Israel.

6) No single once-a-year day of commemoration is necessary for a community that lives with the aftermath of the Holocaust and most appropriately commemorates it through Torah study and observance of *mitzvos* every day of the year.

7) A one day commemoration risks falling prey to the "Mother's Day Syndrome," where one day of focus masks three-hundred-and-fifty-three days of apathy and neglect.

8) The traditional Jewish response is not to sanctify the suffering but to focus on the rebuilding of the future.

9) The pain experienced on the single day designated to commemorate the Holocaust would be so sharp and deep that it would result in a major ongoing depression too intense to overcome. This would be contrary to Jewish tradition that places limitations on the mourning experience.

10) Finally, the form of commemoration mandated by Israeli law is alien to Jewish tradition. Secular ceremonies like halting public and private transportation to listen to a two-minute siren, a moment of silence, lowering the flag to half-mast, and sad music are simply imitations of *royale* practices ("vapid ceremonies and vain rituals drawn from heathen idolatry") and not appropriate and are, anyway, ineffective.³²

משנות השואה ואילך העלו כמה פעמים את ההצעה לקבוע יום אבל מיוחד לחורבן אירופה, ותמיד היתה תשובת רבנו עפ"י מה שאנחנו אומרים בקינה לט"ב שנתחברה על קדושי אשפירה ורמיזא ומגנצא (המתחילה מי יתן ראשי מים), וכי אין להוסיף מועד שבר ותבערה, ואין להקדים זולתי לאחרה, תחת כן היום (בט"ב) לוייתי אעוררה, ואספדה ואילילה ואבכה בנפש מרה וכו'. כלומר, דהאבלות דט"ב כוללת בתוכה לא רק האבלות על חורבן הבית, אלא על כל הפוגרומים ועל כל החורבנות של כל שנות הגלות כולה.

ב] בקשר להתנגדות רבנו לקבוע יום אבל מיוחד לחורבן אירופה, עיין מש"כ בספר נפש הרב (עמ' קצ"ז), ועוד הזכיר רבנו את דברי רש"י על הפסוק בספר דברי הימים ב' (ל"ה, כ"ה) ויתנום לחוק, עיי"ש. (הובא בחוברת "פעילות ליהדות", קיץ תשנ"ד, עמ' י"א.)

A number of rationales were mentioned earlier to explain the position of those opposed to the establishment of *Yom ha-Sho'a*. Only the first one was explicitly invoked by the Rav in his consideration of this matter. His objection was based exclusively on his conception of *Tish'a be-Av* as the appropriate day to commemorate all Jewish tragedy and, like his uncle, he based his opinion on the *kinot* cited here.

In addition, the Rav took a strong position against the recitation of any new *kinot* written exclusively for the Holocaust. Here too, the rationales offered by those opposed to this practice were varied. They included:

1) The composition of *kinot* is of the highest spiritual order and no one is any longer on the level of those authentic rabbinic leaders ("*gedolei Yisrael ha-amityyim*"), blessed with exalted sanctity and piety, who were in a position to compose them in the past. In effect, the canon of *kinot* is closed to any further additions.

2) No one today has the linguistic or stylistic ability to capture the intensity of the destruction wrought during the Holocaust and the depths of the suffering felt by those who experienced it. In the face of such awesome and unspeakable tragedy, only silence is appropriate.

3) Even if one did have this ability, the tragedy was so enormous and overwhelming it could not possibly be fully and comprehensively described and, as a result, it is better not described at all.

Prayer is not just a hymn, but a copy of a conversation between *Ha-Kadosh Barukh Hu* and a human being. Who can write such a conversation? Only the Men of the Great Assembly and the prophets were able to do it. That is why we are so careful about every word in the *misneh be-sefilla*, the text of the liturgy. . . .

I cannot trust others to do it. Not that I am suspicious. Not that I, God forbid, have anything against the author of a contemporary *kinot*. I just do not believe that a contemporary has the inner ability, the faith, the depth, the sweep of experience, the ecstasy, and the *talmaras ha-nefesh*, the purity of soul, that would authorize him or give him permission to write a *piyut*. I just do not believe that there is anyone today who is qualified to do this.⁴⁰

As a result, R. Soloveitchik insisted that when one reads the *kinot* about the Crusades, one should bear in mind that they relate not only to the devastation of the Rhine Valley Jewish communities in Germany at the end of the eleventh century, but also to the destruction of the Jewish communities of Vilna and Warsaw and the thousands of towns and villages throughout Europe where faithful, dedicated, and devoted Jews lived sacred lives committed to Torah and *mitzvot* and were murdered during the Second World War. He said:

Of course, there is no doubt that on Tish'ah be-Av we should recite a special *kinah* for those who were killed by Hitler. In the last *havdalah* we lost many more people than in the destruction of the first and second *Betzer Mikdash*. Of course, the six million Jews deserve to be eulogized on Tish'ah be-Av. But we do so within the frame of reference of the *kinot* we already recite on that day. Instead of Vilna, we mention Worms or Mayence. It does not make much difference, because the scenes described and the words of despair, mourning, and grief are the same. One has in mind to remember and experience the catastrophe, the disaster, that occurred in the forties of the twentieth century within the frame of reference of what is described here as having taken place in the eleventh century. When we recite the *kinot* about Speyer, Mayence, and Worms, about the communities that were destroyed, the people exterminated and the *Geslolei Yisrael* killed by the Crusaders, we must remember that what is described there happened not only then, in 1096, but in the 1940s. Exactly the way Torah centers were destroyed in Germany in the time of the Crusades were the centers of Torah destroyed in Poland and Lithuania during the Hitler period. It happened throughout Europe, particularly in Central and Eastern Europe, Lithuania and White Russia. We need to see these *kinot* not only as a eulogy for those killed in medieval German communities, but for everyone killed in Warsaw and Vilna and the hundreds and thousands of towns and villages where millions of faithful, devoted, and dedicated Jews lived a holy life, a sacred life, and a committed life, and where they were simply exterminated.⁴¹

4) Since great rabbinic leaders who survived the war, like R. Yosef Yushak Schneerson and R. Isser Zalman Melezer, did not compose *kinot*, and since almost all of *Geslolei Yisrael* opposed their composition, there must be a good reason not to do it even if we do not understand their rationale.

5) No one today has any authority to establish any new *mitzvot* affecting the entire Jewish people and possibly even only local communities.

6) There were countless tragedies that we Jews suffered throughout our history that did not merit having *kinot* written for them. Only great rabbinic authorities are in a position to determine which tragedies are worthy of *kinot* and we no longer have rabbis of such great stature.

7) Any alteration of tradition, however slight, is unacceptable because it sets a dangerous precedent.

8) All Jewish tragedies, including the Holocaust, stem from the fact that the *bet ha-mikdash* was destroyed; they are all extensions of the *havdalah*. Indeed, the Book of *Eikvah* describes events that occurred during the Holocaust as well. As a result, any specific *kinot* for the Holocaust would be unnecessary and superfluous.

9) Let us first make sure we recite already existing *kinot* before composing new ones.

10) There was one argument that even went so far as to suggest that the Holocaust was not worthy of new *kinot*.⁴²

The Rav framed his position opposing the recital of *kinot* specifically composed for the Holocaust, even if they were to be recited on *Tish'ah be-Av*, in the context of the first of the objections mentioned above. He felt that no contemporary human being has the appropriate qualities of faith, soul, and experience indispensable for such a task. While teaching the *Kinot* on *Tish'ah be-Av* he said:

An imitation of a *kinah* was written for those killed by Hitler in the 1940s, and not badly written. Some rabbis in Eretz Yisrael accepted it, but I do not like it. I do not like new "prayers." I cannot use it because, in my opinion, there is no one, no contemporary, who has all the qualities indispensable for writing prayers. I am always reluctant to accept new compositions; in general, I do not trust anyone who tells me he intends to compose a prayer. I do not believe in so-called liturgical creativity or creative liturgy. The Gemara (*Megillah* 17b) says that "One hundred and twenty elders, among whom were many prophets," wrote our Shemone Esre. Only they could write it.

12. Rav Moshe Lichtenstein
(Rabbi Soloveitchik's grandson)
Milín Havivín: Beloved Words 2

In the summer of 1977, newly elected Prime Minister Menahem Begin paid a visit to the United States and visited my grandfather and teacher, Rabbi Joseph B. Soloveitchik. In the course of their conversation, the Rav proposed to the Prime Minister that *Yom ha-Shoah* (Holocaust Remembrance Day) in Israel be annulled as a separate day of mourning and be included, instead, within the framework of *Tish'a be-Av*, as is our custom concerning the martyrs of the Crusaders' attacks upon the Jewish communities of the Rhineland. In support of his suggestion, he quoted from one of the *kinot* (lamentations) that we recite for the victims of the Crusades: "No other time of brokenness and burning should be added" [in addition to *Tish'a be-Av*]; rather, all matters of communal mourning should be included in a single day of mourning."⁷ Nevertheless, it seems to

me that the State acted correctly in not accepting the Rav's proposal. In our generation, it is indeed fitting that a special day be set aside as a dedicated day of remembrance for the Holocaust. While the time may come when it will indeed be appropriate to adopt the Rav's approach and to include *Yom ha-Shoah* within the framework of *Tish'a be-Av*, as long as the wound is still fresh and has not yet healed, we cannot integrate commemoration of the Holocaust with our mourning for the other tragedies of Jewish history whose memory is more distant and remote.⁸

13. *Tradition* 41:2 2008
Rabbi Dr. Jacob J. Schacter

In any case, there was strong opposition to the Begin proposal and it never got off the ground. In a conversation (May 14, 2001), R. Aharon Lichtenstein told me that Begin convened a meeting in the Bet ha-Nasi of some sixty intellectuals to discuss switching *Yom ha-Sho'a* to *Tish'a be-Av* and not a single person present supported it. The arguments voiced against that proposal included: 1) If the day commemorating the Holocaust would be in the summertime, an important educational opportunity to teach about that horrible Jewish tragedy in the Israeli school system would be lost; 2) *Tish'a be-Av* would be swallowed up by *Yom ha-Sho'a*; 3) *Yom ha-Sho'a* would be swallowed up by *Tish'a be-Av*.⁵¹ In Israel and in the Diaspora, *Yom ha-Sho'a ve-haGe'ura* continues to be observed of the twenty-seventh of Nisan.

14. *Rav Eliezer Melamed*
Rosh Yeshiva, Har Beracha

The Knesset established by law "that 27 Nisan is to be observed as Holocaust and Heroism Memorial Day . . . set aside in memory of the Holocaust which the Nazis and their accomplices wrought upon the Jewish people, and the memory of the acts of valor and resistance in those days."

"A siren will sound throughout the country for two minutes during which all work will cease and all traffic will halt; memorial services, public assemblies, and commemorative ceremonies will be held on military bases and in educational institutions; flags on public buildings will fly at half mast; radio programs and broadcasts will give expression to the uniqueness of the day." The two minutes of silence are observed at 11:00 a.m., and the ceremonies take place around this time.

However, unlike Israel's Memorial Day for Fallen Soldiers which was approved by the Chief Rabbinate, Holocaust and Heroism Memorial Day on 27 Nisan was instituted against the will of the rabbinate.

This is because Nisan is traditionally a month of joy, and Jewish law rules (Shulchan Arukh, Orach Chaim 429:2) that throughout the month of Nisan we do not recite "Tachanun" or "Nefilat Apayim," nor do we establish public fast days or eulogize the deceased at funerals. Many people customarily refrain from visiting the cemetery during Nisan, and if a person has a Yartzeit (anniversary of a death) to observe during the month of Nisan, the grave is visited on the last day of Adar (the month preceding Nisan).

In light of this, establishing a memorial day for the victims of the Holocaust in Nisan is obviously inappropriate. Rather, the most fitting time to establish such a day is on one of the existing fasts commemorating the destruction of the Temple. And indeed, the Chief Rabbinate chose the fast of the Tenth of Tevet as a general day of sanctification (Kaddish) for martyrs whose date of death is unknown.

It would appear that, in light of the circumstances, the best way to imbue 27 Nisan with an appropriate character would be to establish it as a day dedicated to the promotion of the "Jewish family." Certainly the last request of the six million Holocaust martyrs must have been that the Jewish people should persevere and thrive, that the tremendous suffering endured by our nation for so many generations should not have been in vain, that every remaining Jew should strive to marry, reproduce, and preserve our Jewish heritage, in keeping with the verse, "The more that they oppressed them, the more they multiplied and spread" (Exodus 1:12).

It is therefore fitting that on this day public figures should work to come up with ways to support Jewish marriage and birth, and teachers should discuss our great responsibility to preserve and increase the Jewish people.

When the siren is sounded on Holocaust and Heroism Memorial Day, we can think about ways to nurture the growth of the Jewish people on behalf of the dead. By doing this we will avoid any expression of mourning or memorializing the deceased; we will instead be giving expression to the sort of revival and rebirth appropriate in the month of Nisan. In addition, such thoughts will not constitute a waste of Torah study time. Nonetheless, even if a person chooses not to dwell upon such matters, he should not behave differently than the general public.

May the Almighty speedily restore God-fearing judges to Israel so that they be able to decide when and how to commemorate the memory of the Holocaust martyrs.

(ב"עשה לך רב" חלק ראשון סימן מ"ד) בדין פרחים בהלוייה ולבישת שחורים, והוכחתי שם שאין איסור הליכה בחוקות הגויים נוהג אלא בדבר שנהגו בו העכו"ם לשם פריצות, או שהוא מנהג ללא שום טעם, שיתכן שיש בו משום חשש ע"ז, אבל דבר שנהגו לתועלת, כגון לבושי שרד וכדומה או לכבוד, או לסבה אחרת מותר (שו"ע יו"ד ס"ל קע"ח).

מעשה ברור שעמידת דום לדקה לזכרם של נופלים, וכן יריות כבוד לזכרם, או לכבוד אישים חשובים וכדומה, הם ענין שנתקבלו בכל העולם כמחווה של כבוד, ואין אני רואה כל איסור אם גם אנו מסגלים אותם, אף כי יתכן שהיה טוב יותר לו נמנעה חברתנו מדברים אלה מכל וכל, כי אחרי הכל הם דברים שבעיקרם תפלים וחסרי טעם.

לו היתה חברתנו דתית או רובה דתית, היה מן הראוי שבאותה דקה של התיחדות, יעמדו כל העם על רגליהם ויקראו פרק תהלים אחד לנשמתם וזכרם של הנופלים, ואז היה גם טעם לעמידתם, שכן כל עת שמוזכרים נפטר, יורדת נפשו באותה שעה למטה לארץ ולכן נהגו לעמוד בשעת אזכרת נשמות דרך כבוד (כ"כ בספר אמת ליעקב אלגזי בשם מוהר"ך ששמע מפי מוהר"י מולכו שאמר כן מפי חכם גדול בקי בסתרי תורה). אלא שכיון שכבר נהגו והנהיגו כך גם במדינתנו, אין שום צד איסור אם ינהג אדם כן, כיון שכבר נתקבל שזו הדרך לחלוק כבוד לנופלים. והנמנע תתפרש כונתו שלא כהלכה.

* * *

אבל פשוט לי ביותר שאדם היושב בביתו הפרטי ואין איש רואהו באותה שעה, אינו רשאי להתבטל מתלמודו השוטף ולהסתפק בהרהור בלבד, ויהיה זה מן הטעם הפשוט ביותר שכל העמידה הזאת היא ענין של כבוד מדומה שנהגו בו, וכל כבוד אינו אלא לעיני הרואים בלבד.

וראיה לדבר מדין מורא אביו שהוא איסור תורה, ושנינו בברייתא

15. Asefi Lechia Rav
R' Chaim David Ha'Levi
1924-1998

עמידת דום בשעת הצפירה כיום הזכרון וביום השואה

השלוש

השלוש

השלוש והברכה,

הנני מאשר קבלת מכתבו מיום ד' תשרי דנא, בצירוף החומנה לשמחת כלולותיך, ואפתח בברכה נאמנה (כיון שלערי לא אוכל להשתתף מהערך פנאי), יתן ה' ותזכה להקים בית נאמן בישראל, מלא אושר וברכה ה', בנחת ושלה וכל טוב סלה.

ועתה נבוא לדון בשאלתך: "האם עמידה בצפירה ביום הזכרון לחללי מערכות צה"ל או יום השואה, הנה בגדר ביטול תורה או מצד חוקות הגויים, ואסורה, או שמא התיחדותו של כל עם ישראל עם מקומי המדינה, כשלב בהתגשמות חזון הגאולה, הינה עומדת כנגד ביטול תורה" וכ'.

בראשונה אציין שאין אני רואה בעמידה זאת שום ביטול תורה, שכן באותה דקת עמידה ניתן להמשיך ולהגות באותם דברי תורה שעסק בהם לפני כן. וגם טבע הדברים הוא כך, שאין אפשרות לאדם להנתק מהגיונו ומחשבותיו בפתאומיות, וראיה לדבר ממה שהוצרכו להתייר כניסה למרחץ אף מתוך הלכה שאינה פסוקה ולא היישינן שיהרהר, דבמרחץ שומר עצמו מהרהור תורה (הרמ"א בשו"ע יו"ד ס"ס רמ"ז ועיין עוד במקור ההלכה בדרכי משה שם, ובגוף תשובת תרומת הדשן סימן מ"א והדברים ארוכים ואכמ"ל). ומכאן שאלמלא האיסור בהרהור דברי תורה במקומות מטונפים היה קשה לנתק את חוט המחשבה מיד, ולכן אין אני רואה כל חשש של ביטול תורה.

ונתר לברר אם יש בזה משום חוקות הגויים, וכבר כתבתי בזה

(קידושין ל"א): איזהו מורא לא עומד במקומו ולא יושב במקומו וכו' ואעפ"כ שלא בפניו מותר. ואף שדעת הט"ז (ביו"ד סימן ר"מ סק"ב) לאסור גם שלא בפניו וכך דעת הגה"ק מהר"ח בן עטר בספרו ראשון לציון, ציינו מוה"ר"פ בספרו רוח חיים על יו"ד שם, ומשמע שהסכים עמו, אעפ"כ רוב גדולי הפוסקים אינם סוברים כן, והרב בן-אישחי (פרשת שופטים שנה שניה אות ב') כתב "לחוש לדעת המחמירים כיון שהוא איסור תורה" ולאסור אפילו בינו לבין עצמו, אבל פשוט שמעיקר הדין אין איסור בדבר.

וכל זה מדין מורא אב (שהוא חמור מכיבוד) והוא איסור תורה, כל שכן וק"ו בדברים שהם משום כבוד מדומה שאם אין איש רואהו אין שום טעם לעמוד דקת דומיה.

זאת ועוד, אם אין איש רואהו נראה שגם אם אין הוא עוסק בתורה אין שום צורך לעמוד בודד בביתו דקה, ואין בזה לא כבוד ולא טעם וריח כלל ועיקר.

אבל בישיבה שאתם יושבים בצוותא ועוסקים בתורה, אין שום מניעה לחלוק כבוד לנופלים כדרך שהנהיגו בני הדור, ויהרהר באותה שעה בתורה.

***

16. She'eilas Shlomo
R' Shlomo Aviner

קמה. עמידה בזמן הצפירה ביום הזיכרון

שאלה: האם אנו חייבים לקבל על עצמנו באופן אישי את החלטות עמ"ישראל בעניינים שאפשר לראות אותם כ"מנהג הגויים", כגון לעמוד בשעת הצפירה לזכר נפטרים.

תשובה: בוודאי שהחלטות עמ"ישראל מחייבות, כמו שכתוב "אחרי רבים להטות", אך בתנאי שאינן מנוגדות לתורה, כמו שכתוב שאין להיות "אחרי רבים לרעות". באשר לצפירה, אין בזה איסור, כי לא כל דבר שהגויים עושים, הוא אסור משום "חוקות הגויים", אלא רק אם יש בו משהו רע מלבד זה, כגון קשר כלשהו עם עבודה זרה, או שיש בו קלקול של צניעות, או שהוא דבר של הבל וריק. אך עמידה לזכר הנופלים, באה כדי ליתן להם כבוד ויש בה היגיון ותוכן. אמנם לעמ"ישראל היו תמיד דרכים אחרות לתת כבוד לנופלים, כגון אמירת "קדיש", לימוד משניות, אמירת דבר תורה לזכרם, תפילת "אל מלא רחמים", תפילת "אב הרחמים" שהאשכנזים נוהגים לומר לזכר הקהילות שנרצחו בשנות ת"ח-ת"ט. אך אם עמ"ישראל נוהג לקום לזכר הנופלים, אין לפרוש מן הציבור. וכן כתב רבנו הרב צבי יהודה קוק: "העמידה בזמן הצפירה לחללי צה"ל, יש בה מצווה קדושה של זכרון כבוד הקדושים. ומבואר בקדושת דברי רבותינו בעלי התוספות (עבודה זרה יא א ד"ה ואי) בפירוש, שלא כל מה שמסודר בין הגויים יש בו משום 'בחוקותיהם לא תלכו', אלא אם יש בו משום הבל עבודה זרה של עכו"ם, ועל אחת כמה וכמה כאשר ניכרת הפרישה מזה ברבים" (תחומין ג, עמ' 388).

קיה. אבלות הספירה בניסן

שאלה: איך אנו יכולים לקיים מנהגי אבלות של ספירת העומר בימי ניסן, שאסורים בהספד ובתענית ולא אומרים בהם תחנון, וכן את יום השואה אשר חל בכ"ז ניסן, לכאורה יש סתירה בין הדברים, האם פירושו של דבר שמבחינת הרבנות הראשית היום קזה לא קיים בחודש ניסן אלא בי בטבת בלבד? **תשובה:** אין זה דין גמור להימנע מאבלות בחודש ניסן, ובוודאי שאבלות שבעה ושלושים אינה נדחית, אלא זה מנהג, וכן אבלות ימי הספירה אינה אבלות גמורה אלא זכר, לכן אין סתירה בין העניינים, ולא עוד אלא למתחילים זמן מקצת האבלות בפסח, הרי היא אינה נסתרת על ידי חול המועד. וכן אין זה סותר את יום השואה והגבורה שאינו יום הספד ובכי, אלא יום הערכה לנופלים והתעוררות, ועל אף שאין מספידים בניסן, הכוונה למה שמעורר בכי, אך אומרים דברי שבת, ומלבד זאת השואה היא מעבר לכל החשבונות האלה מצד נוראותה. ונזכה לגאולה שלמה.

17 *The Jewish Observer*, 1977
R' Yitzchak Hutner

Answer:

In order to determine the appropriateness of any term, one must first thoroughly understand what one is trying to define. Clarity of expression depends upon clarity of perception. Therefore, before we attempt to designate a name for the shattering events of 1939-1945, we must examine the significance of those events in their historical context. For our present purpose of identification only, we shall refer to the term "Holocaust" when we discuss the Nazi destruction of European Jewry during World War II. As we shall see, this in no way signifies the acceptability of this term.

It should be made clear at the outset that we shall not merely discuss history this evening. Our orientation toward Jewish history must reflect an attitude toward *kedusha* — approaching that which is most holy and sacred. This sanctity stems from the fact that ישראל הוא — "the Jewish people and the Torah are one" (*Zohar, Acharei Mos*, 73), thus intimately relating the proper study of Jewish history with the study of Torah. Yet, unfortunately, just as in the study of Torah itself we are familiar with the phenomenon of מגלה פנים בתורה שלא כהלכה — those who distort and misinterpret the meaning of the Torah (see *Avos* 3:11), so is there an even more subtle danger from those who distort the meaning of Jewish history. It will be our task this evening to untangle the web of distortions about recent Jewish history, which has already been woven, and uncover the Torah perspective which has been hidden from us.

To be sure, it will not be easy to regain this perspective. The thoughts which we will explore this evening will be difficult to digest because of our long subsistence upon the forced diet of public opinion. The creators of the powerful force of public opinion are beyond the realm of our control and the mind-numbing results of their influence are largely out of our hands. In order to achieve any hold upon the truth, we will first have to free ourselves from the iron-clad grip of their puissance and open our minds and hearts to the sometimes bitter pill of truth.

The Origins of the Term

As in all quests for the truth, we must return to origins. The term *Shoah* was coined by the founders of Yad V'Shem in Jerusalem, since they were convinced that the tragedy of European Jewry was so unique in its proportions and dimensions that no previous phrase could encompass its meaning. Undoubtedly, to a certain degree they were correct, for indeed the destruction of hundreds of thousands of Jewish communities was uni-

que in its proportions and dimensions. Yet, by singling out the quantitative differences of this particular *churban*, those who sought a new terminology for these events missed the essence of their uniqueness. It is not just the proportions and dimensions of the Holocaust which define its quintessence, but its establishment of a new and significant pattern in Jewish history. Yet at the same time it must be stressed that this pattern, far from coincidental, is intricately related to the basic pattern of Jewish history itself and profoundly affects our entire vision of recent history and indeed current events.

By placing the Holocaust in its historical perspective, we shall uncover two new directions in recent Jewish history with reference to the gentile persecution of Jews. Whereas our entire history has been replete with various instances of persecution by different civilization, empires and nation — varying only in intensity, means and ferocity — recent history has shifted dramatically in two new areas.

The Era of Disappointment

The first of these epochal changes involves the shift from generations of gentile mistreatment of Jews, which, if unwelcome, was nevertheless expected and indeed announced by our oppressors — to an era where promises of equality were made and then broken, rights were granted and then revoked, benevolence was anticipated, only to be crushed by cruel malevolence.

This change in our historical pattern, although it has hitherto gone largely unnoticed, is nevertheless a seminal movement in our progress toward אחרית הימים — the inevitable culmination of history in absolute redemption.

The recent examples of these disappointments may be readily brought to mind, and indeed some are yet fresh with the pain of unfulfilled anticipation.

The French Revolution, in that first 18th century burst of dedication to equality and freedom, had granted equal rights to Jews *as citizens*, although nothing to Jews *as Jews*. The Treaty of Versailles had gone even further and granted rights to minorities *as minorities*, including Jews *as Jews*. Of course, these promises were later nullified or retracted, and heard from no more.

In Russia, too, Lenin had signed in 1917 the Soviet Minority Rights Law, granting a kind of Jewish self-government in the form of a Jewish soviet. This, too, was soon abolished in the 1920's by Stalin, dashing those bright hopes that had been kindled.

England, too, entered the 20th century by revoking a promise made to Jews in the form of the Balfour Declaration. In November, 1917, Jews danced in the streets because Britain had declared that "His Majesty's Government view with favour the establishment in Palestine of a national home for the Jewish people." The declaration was accepted at the Conference of San Remo in 1920; yet, by June, 1922, Winston Churchill,

Rabbi Hutner delivered this discourse on 12 Sivan 5736 (June 10, '76). This English rendition was prepared by RABBI CHAIM FEUERMAN, dean of The Jewish Foundation School (Staten Island, N.Y.), and RABBI YAAKOV FEITMAN, principal of Yeshiva Rabbi Jacob Joseph (also, Staten Island).

then British colonial secretary, was qualifying that the declaration did not mean the "imposition of a Jewish nationality upon the inhabitants of Palestine as a whole, but the further development of the existing Jewish community." Of course, a long and bitter period followed where a British hand held the gun of the age-old oppressor of Israel.

Thus it becomes clear that the trend of anti-Jewish phenomena of the first half of the twentieth century was characterized, not so much by persecutions and pogroms as in the past, but by the legalized retraction of existing laws granting sundry privileges. Although these reversals are dramatic and telling enough of themselves, they pale in the face of the retractions and total turnabouts made by the Germans in the 1920's and 30's.

On March 11, 1812, Prince Karl August von Hardenberg had issued his famous edict emancipating Prussian Jews, but by 1919, as a supplement to the German translation of the so-called *Protocols of the Elders of Zion*, Gottfried Zur Beek (Ludwig Miller) used Hardenberg's definition of a Jew in drafting proposals for anti-Jewish legislation. These proposals culminated in 1935 in the so-called "Nuremberg Laws" which legitimized antisemitism and legalized anti-Jewish bigotry. These *Rassengesetze*, which forbade marriage between Germans and Jews and disenfranchised non-Aryans, exactly paralleled earlier rights and privileges legally granted to Jews. Thus the cycle was diabolically complete. What had been given legally was equally as legally taken away, leaving the Jewish people with a growing and ultimately inexorable disillusionment with the promises and even legal enactments of the gentile world.¹

Let us restate clearly the pattern we have discovered in recent Jewish history. Jews have always been beaten by gentiles; only the means and instruments of torment have varied. The innovation of recent times has been that for long periods, Jews were deluded into trust in the gentiles by a series of laws and regulations in their behalf, only to have that trust shattered by the rescission of those very laws. This historical period culminated in the Holocaust, the largest scale annihilation of a people

1. Of course many works have been devoted solely to the German anti-Jewish legislation which preceded and legalized the murder which was to follow. An idea of the vastness of the literature may be gotten from the fact that *Die Gesetzgebung Adolf Hitlers* (Hitler's Legislation) takes up 33 volumes (ed. Werner Hoche, 1933-39). As early as May 27, 1924, the Nazis introduced a motion to "place all members of the Jewish race under special legislation (*sonderrecht*)." And from then on, every bit of terror perpetrated against the Jews was, with German thoroughness, preceded by meticulously worded legislation. It is perhaps significant that where anti-Jewish violence broke out in German streets before laws had been enacted to that effect, Wilhelm Frick, Minister of the Interior and Reichsbank President Hjalmar Schacht condemned and ordered a stop to the "illegal actions" (see Lucy S. Dawidowicz's *The War Against the Jews*, New York: Bantam Books edition, 1976, p.83).

in history, yet resulting not from lawless hordes but flowing directly from legalized and formal governmental edicts. The end-result of this period for the Jewish psyche was a significant — indeed, crucial — one. From trust in the gentile world, the Jewish nation was cruelly brought to a repudiation of that trust. In a relatively short historical period, disappointment in the non-Jewish world was deeply imprinted upon the Jewish soul.

Torah Source for the New Era

As we delve more deeply into the Torah view of these awesome events, we shall find that they certainly are not coincidental, but reflect the greater cosmic plan of the Creator of the universe. If we find in world history an era where Jews move from the expectation of persecution by gentiles to a period of disappointment in those very people, this change must be reflected in the Torah. As we said earlier, since the Jewish people and the Torah are one, what happens in one must have a counterpart in the other. Therefore, let us study together the passage where this monumental turn of events is reflected:

ויאמר ד' אל משה הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה חונה אחרי אלהי נכר הארץ וגו' והסתרתני פני מהם והיה לאכול ומצאהו רעות רבות וצרות ואמר ביום ההוא על כי אין אלקי בקרבי מצאונו הרעות האלה (דברים לא: טו-יז).

"And Hashem said to Moshe: Behold you will soon pass on and this nation will arise and fall prey to the lure of strange nations and trust in them ... And I will hide My face from them and they will become as food for their enemies and great evils and troubles will come upon them. Then shall they declare: it is because my G-d has not been in my midst that these evils have befallen me" (*Devarim* 31:1-17).

We must first establish what is meant by the phrase אלהי נכר הארץ. It should be noted that we translated it as "the lure of strange nations and trust in them," and not as the "worship of strange gods." This interpretation follows *Unkelos*, who translates ארעא טעות עממי ארעא, literally "the temptation of the nations." This translation, rather than the more obvious one of "idol worship" reflects the sense of the passage, for we know (*Yuma* 69b) that the *yeitzer hora* — the evil inclination — for idolatry has long been eliminated by the *Anshei Knesses Hagadola* — the Men of the Great Assembly. We can only appreciate the gravity of the sin of straying after "the lure of strange nations" when we realize that only here does the Torah mention the terrifying punishment of becoming consumed by our enemies. Even the two *tochachos* — the portions of the Torah where G-d rebukes His nation for its sins and warns of the terrible consequences of evil — do not allude to such a dire punishment. The "great evils and troubles" which are the direct result of trusting and relying upon the gentile world signify the impetus for the next immediate stage in Jewish history, a unique point in the *teshuvah*-repentance process: *Then shall they declare: it*

It has oft been noted that teshuva seems to "be in the air" . . . . This climate is the result of the disappointment in gentiles which demolished the first stumbling-block to teshuva, and forced the recognition that "it is because my G-d has not been in my midst" that the awesome events of recent times have occurred.

---

is because my G-d has not been in my midst that these evils have befallen me.

When we now carefully study the Torah passages quoted, we will be struck by the Jews' response to the great "evils and troubles" which befall them. We know that the *viduy* — enumeration of sins — associated with true repentance necessitates the declaration that "I have sinned" in addition to the specifics of the transgression. Here, there seems to be *teshuva* (repentance); yet, no real admission of wrongdoing has been made. In effect, what we encounter in this passage, unique in the Torah, is a kind of *teshuva*/non-*teshuva*, a leaning toward *teshuva*, yet not quite reaching the point of *teshuva gemura* — the complete penitence required by the Torah.

The *Ramban*, in his explication of this passage, grants us the key to this paradox. He explains that it reflects the very first stirrings of *teshuva* in its nascency. The lowest rung of evil is the disavowal of wrongdoing. Thus, as *Ramban* quotes, "Behold I do judgment with you for saying 'I have not sinned'" (*Yirmiyah* 2:35) because this is the total rejection of guilt. We know that the essence of *teshuva* is *viduy* — admission of wrongdoing and enumeration of sins. Yet, the prophet proclaims that punishment will not come because one has not said "I have sinned," but because — infinitely worse — one has declared "I have not sinned." Once the repudiation of innocence has been accomplished, the *teshuva* process has begun. Even if one has not yet arrived at the positive point of *viduy*, the implicit significance of no longer claiming innocence is that the road to repentance has been cleared and one is ready for formal acceptance of guilt and positive commitment of the future. This, then, is a stage of *teshuva*, a kind of *teshuva*-readiness that *Knesses Yisroel* will reach in future days before it achieves total repentance.

This stage of *teshuva* will come about as a direct result of the "great evils and troubles" which — as we interpreted according to *Unkelos* — come upon them because of their trust in the nations. The effect of the great calamities of those days, far from merely being a punishment for wrongdoing, will be to correct the previously misplaced trust and prepare the way for true *teshuva*. As we have seen, the "great evils and troubles" did indeed come upon us from those very gentile nations who had gained our confidence and trust.

Thus, there is revealed to us both the chronology and the impetus for the *teshuva* of *Acharis HaYamim* (the End of Days). The very first step will be reached by *Klal Yisroel* through their repudiation of their earlier infatuations with gentile ways. In our terms, this is when the Jewish people moves toward repentance because of disappointment in the gentiles. This can only come about through promises rescinded, rights revoked, and anticipations aborted. The pain and anguish at the time of these shattered illusions is all too real and tragic; yet the events themselves serve to bring us to the recognition that "it is because my G-d has not been in my midst that these evils have befallen me." This the *Ramban* sees as the necessary prerequisite to the final step of *teshuva* when "they will add to their earlier regret the complete confession and total penitence."

Our new understanding of the essence of our era allows us some comprehension of the phenomenon of our "age of *baalei-teshuva*." It has oft been noted that *teshuva* seems to "be in the air," and indeed the many movements currently succeeding to an unprecedented degree in bringing Jews closer to Judaism are but a reflection of the fact that the very climate is permeated with a kind of *teshuva*-readiness. This climate is the result of the disappointment in gentiles which demolished the first stumbling-block to *teshuva*, and forced the recognition that "it is because my G-d has not been in my midst" that the awesome events of recent times have occurred. Of course, this is not to say that each individual *baal teshuva* has experienced a personal disappointment in gentiles. There are characteristics and trends common to an entire epoch which eventually affect each individual in his own way.

I had occasion to elaborate on this point, when by a combination of circumstances I found myself in *Eretz Yisroel*, in the company of a group of extreme leftists on Ben Gurion's *yahrzeit*. I was asked to say a few words in honor of the day and felt it worthwhile to relate the following to them:

Ben Gurion often used to tell people that now was not the proper time to resolve the controversy between the religious and the anti-religious. When opportunities arose for resolving such issues, he made sure they were tabled until a future time. Undoubtedly, his reasoning — conscious or subconscious — was that time was on the side of the secularists. The experience of Ben

Gurion's generation was that the number of observant Jews was steadily decreasing, and a Judaism empty of Torah seemed on the ascent.

In so calculating, Ben Gurion made a grave error. In that group of leftists, there were representatives of many pre-war cities from various types of Jewish communities all over Europe. I asked each of the assembled in turn, "Do you recall a *mechalel Shabbos* — a non-observant Jew — in your city who had a son who became *Shomer Shabbos*?" Each of them answered with the same emphatic "No." Yet, I pointed out to them, today there are thousands of *baalei teshuva* whose parents knew virtually nothing of their faith. Ben Gurion in his time seemed to be correct, but he could only calculate chronological time and knew nothing of the eschatological movement of generations. The era of disappointment tore a generation from the clutches of the *טעות עממי ארעא* (*Targum* for *אלהי נכר* (הוארץ) and prepared the way for an era of true *teshuva*.

So much for the first new direction in Jewish history in relation to gentile persecutions.

Public Opinion vs. Truth

Before we explore the second of the new directions in detail, it is important to establish a clear distinction between any common approach to world events and *daas Torah* — a Torah view of the world. "Public opinion" and any but the Torah approach is by definition colored by outside forces, subjective considerations and the falsehood of secular perspective.

An example of how public opinion can be molded — indeed, warped — at the whim of powerful individuals can be taken from a study of Russian history textbooks published during the respective reigns of Lenin, Stalin and Khrushchev. During each period, the textbooks hail the then-current leader to the exclusion of all his predecessors as the savior of Russia and hero of his people. Undoubtedly, "public opinion" during each period, once children's minds had been suitably molded, reflected the thinking and wishes of the state. While more subtle in form, this ability to direct public opinion exists in democratic countries as well. Thus, we already pointed out at the beginning that we must make every effort to free ourselves from the powerful grip of public opinion, and must be ever on our guard that our opinions of the true nature of world events be shaped only by Torah views seen through Torah eyes.

Sadly, even in our own circles, the mold for shaping public opinion lies in the hands of the State of Israel. An appropriate example of this dangerous process of selectively "rewriting" history may be found in the extraordinary purging from the public record of all evidence of the culpability of the forerunners of the State in the tragedy of European Jewry, and the substitution in its place of factors inconsequential to the calamity which ultimately occurred.

The Jewish Observer / October, 1977

To cover its own contribution to the final catastrophic events, those of the State in a position to influence public opinion circulated the notorious canard that *Gedolei Yisroel* were responsible for the destruction of many communities because they did not urge immigration. This charge is, of course, a gross distortion of the truth, and need not be granted more dignity than it deserves by issuing a formal refutation. However, at the same time as the State made certain to include this charge as historical fact in every account of the war years, it successfully sought to omit any mention of its own contribution to the impending tragedy. What the State omitted in its own version of history is the second of the above-mentioned new directions in recent Jewish history. It is that phenomenon which we must now examine.

East and West Meet

For centuries, indeed millennia, gentile persecution of Jews took one of two forms, but the two never worked simultaneously. Either Jewry had to contend with the "Yishmael" nations of the East or was persecuted and expelled by the nations of the West. Never in our history did the nations of the Occident join forces with those of the East for the purpose of destroying Jews.

With World War II, this long epoch was brought to a crude and malevolent close. In 1923 Hitler wrote *Mein Kampf* spelling out his belief that the Jewish people should "ל" be wiped out. This was read by Haj Amin el-Husseini, the Grand Mufti of Jerusalem, who found

The Grand Mufti of Jerusalem reviewing Nazi troops.

most significant alliances of modern times. There is ample documentation that not only did the Mufti visit Hitler and his top aides on a number of occasions, but indeed with Adolph Eichmann, he visited the Auschwitz gas chamber incognito to check on its efficiency.²

The extent of the Mufti's influence upon the Nazi forces may be seen in a crucial decision made by Hitler at the height of the war. Railroad trains were much in demand by the Axis, and Hitler's troops badly needed reinforcements in Russia. Yet, soon after he landed in Berlin in November 1941, the Mufti demanded that all available resources be used to annihilate Jews. The choice: *Juden nach Auschwitz* or *Soldaten nach Stalingrad* was to be resolved his way . . . Two months later (January 20, 1942 . . .) at the Wannsee Conference, the formal decision was made to annihilate all Jews who had survived the ghettos, forced labor, starvation, and disease.

Of course, the Mufti was serving his own perverted fears, which were the influx of millions of Jews into Palestine and the destruction of the Mufti's personal empire. Yet, there can be no doubt that through their symbiotic relationship, Hitler and the Mufti each helped the other accomplish his own evil goal. Eichmann simply wanted to kill Jews; the Mufti wanted to make sure they never reached Palestine. In the end, the "final solution" was the same. . . . At one point, Eichmann even seemed to blame the Mufti for the entire extermination plan, when he declared, "I am a personal friend of the Grand Mufti. We have promised that no European Jew would enter Palestine any more."³

The Mufti's trip to Berlin was the first ominous step in the joining of the anti-Jews of the East with those of the West to accomplish their diabolic design. This second of the new directions in Jewish history reached a climax of sorts last year (1975) when Yassir Arafat, avowed destroyer of the State of Israel, stood before the United Nations, and received a standing ovation by nations of East and West alike.

From the purely secular historical viewpoint, there is no connection between the two directions we have discussed. The Moslem world never granted privileges which it later retracted, and thus never disappointed the Jews in its midst. What, then, joins the two trends which seem to have coincided so significantly in our generation? A passage from the Torah can give us the answer:

וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל בן אברהם אחות נביות על נשיו לו לאשה (בראשית כ"ח. ט)

2. Detailed documentation of the Mufti's activities may be found in Simon Wiesenthal's *Grand Mufti – Agent Extraordinary of the Axis* (who relates that Haj Amin also visited Majdanek); Maurice Pearlman's *Mufti of Jerusalem* and, most recently (1965), Joseph B. Schechterman's *The Mufti and the Fuehrer* (translator's note, Y.F.)

3. Quoted by Pearlman, pp. 71-72 and Schechterman, p. 158.

"And Eisav went unto Yishmael and took Machlas the daughter of Yishmael, Abraham's son, the sister of Nevayos, in addition to his other wives, for a wife" (Bereishis 28:9).

Since the actions of the Patriarchs are a sign of what would happen later to the children and every action in *Chumash* is eternally significant, we may learn from this passage that it was inevitable for the forces of Eisav and Yishmael to combine. We are now living in the midst of that pivotal moment in Jewish history.

It should be manifest, however, that until the great public pressures for the establishment of a Jewish State, the Mufti had no interest in the Jews of Warsaw, Budapest, or Vilna. Once the Jews of Europe became a threat to the Mufti because of their imminent influx into the Holy Land, the Mufti in turn became for them the מלאך המוות – the incarnation of the Angel of Death. Years ago, it was still easy to find old residents of Yerushalayim who remembered the cordial relations they had maintained with the Mufti in the years before the impending creation of a Jewish State. Once the looming reality of the State of Israel was before him, the Mufti spared no effort at influencing Hitler to murder as many Jews as possible in the shortest amount of time. This shameful episode, where the founders and early leaders of the State were clearly a factor in the destruction of many Jews, has been completely suppressed and expunged from the record. Thus it is that our children who study the history of that turbulent era are taught that *Gedolei Yisroel* share responsibility for the destruction of European Jewry and learn nothing of the guilt of others who are now enshrined as heroes.

Coming to Terms

We may now return to the original questions. "Is the term *Shoah* acceptable?" The answer is CLEARLY NOT. The word *Shoah* in Hebrew, like "Holocaust" in English, implies an isolated catastrophe, unrelated to anything before or after it, such as an earthquake or tidal wave. As we have seen, this approach is far from the Torah view of Jewish history. The *churban* of European Jewry is an integral part of our history and we dare not isolate and deprive it of the monumental significance it has for us.

In truth, the isolation of one part of Jewish history from another, the separation of one part of the Torah from another, has caused much of the inability to deal with events such as *Churban* Europe. Much of our education has been permeated with the "sunny side of Judaism," resulting from a cowardice and failure of will to deal with the misfortunes of *Klal Yisroel*. Yet, here is one of the sources of our uniqueness. We are happy to teach our children of our "chosen-ness" in *mitzvos* and our closeness to G-d. Yet, at our peril, we ignore the fact that there are three different portions of תוכחה – rebuke and promise of punishment in the Torah

The following news story (from *Maariv*, August 12, 1977) strikingly illustrates how those who originated the term Shoah view the Holocaust as an event totally unrelated to Jewish history and therefore requiring a memorial day for itself. In contrast, if the European Churban is seen correctly in the light of Torah, Tisha B'Av is of course the day for remembering all Jewish suffering.

YAD V'SHEM OPPOSES THE COMMEMORATION OF YOM HASHOAH ON TISHAH B'AV

A call to the Prime Minister and the Knesset to reopen investigations into the transferring of Yom HaShoah (Holocaust Commemoration Day) from the month of Nisan to the ninth of Av was received yesterday at a meeting of the governing council of Yad V'Shem in Jerusalem.

According to the chairman of the council, M.K. Gideon Hausner, the vote was 16 against changing the day, 1 for the resolution, and 2 abstaining. The sole dissenter was Rabbi Levi Yitzchak Rabinowitz, vice-mayor of Jerusalem.

The council demanded that the government strengthen recognition and awareness of Holocaust and Heroism as a prime pedagogical and ethical force in education. Mr. Hausner was quoted as saying that "the removal of Yom HaShoah to any other date would destroy the unique character of Yom HaShoah which indeed commemorates an event unprecedented in Jewish history."

M.K. Chayka Grossman expressed the hope that it would still be possible to prevent the change of the Yom HaShoah date by galvanizing public support. "What amazes me most of all," said Mrs. Grossman, "is that the Prime Minister, who in the past had shown such sensitivity to the Holocaust should strangely lose his sense of Jewish history and current events specifically in this area."

Rabbi Levi Yitzchak Rabinowitz, speaking for the minority viewpoint, asserted that Prime Minister's suggestion was a good one. He claimed that we had not succeeded in firmly establishing the 27th of Nisan as Yom HaShoah and this could be readily seen in the Diaspora.

(*Bechukosai, Ki Savo, and Nitzavim-Vayeilech*). We must learn these parts of the Torah with our children as well as the "sunnier" portions. These portions must become as much a part of the Jewish psyche as the *mitzvos* we strain so hard to imbue. Thus, when a Jewish child — or indeed, adult — hears for the first time of *Yiddishe tzaros* — the sufferings of Jewish people — he will not be shocked by a contradiction to what he has learned, but will see the living proof of the Torah he has absorbed.

Thus we have exposed graphically the mistake of the founders of *Yad V'Shem* who felt compelled to find a

new term for the destruction of European Jewry because of its proportions and dimensions. Ironically, the artificially contrived term they finally applied empties the *churban* of its profound meaning and significance. In appropriating a term which signifies isolation and detachment from history, they did not realize that the significance of the "Holocaust" is precisely in its intricate relationship with what will come after. The pattern of Jewish history throughout the ages is גאולה — גלות — חורבן — Destruction — Exile — Redemption, and no event requires new categories or definitions. The answers to questions 2 and 3 are therefore obvious and need no further elaboration.

Tochacha vs. Specific Guilt

It should be needless to say at this point that since the *churban* of European Jewry was a *tochacha* phenomenon, an enactment of the admonishment and rebuke which *Klal Yisroel* carries upon its shoulders as an integral part of being the *Am Hanivchar* — G-d's chosen ones — we have no right to interpret these events as any kind of *specific punishment for specific sins*. The *tochacha* is a built-in aspect of the character of *Klal Yisroel* until *Moshiach* comes and is visited upon *Klal Yisroel* at the Creator's will and for reasons known and comprehensible *only to Him*. One would have to be a נביא or תנא (a prophet or a Talmudic sage), to claim knowledge of the specific reasons for what befell us; anyone on a lesser plane claiming to do so tramples in vain upon the bodies of the *kedoshim* who died על קידוש ה' and misuses the power to interpret and understand Jewish history.

For other reasons, too, one must be careful of sudden and popular "awakenings" to different aspects of Jewish history, such as "Holocaust studies." Nachum Goldmann, head of the only international secular Jewish organization not directly subservient to the Jewish State, has stated that the weakening of sympathy for the State was the result of a lengthy period of time after the Holocaust having passed and the resultant forgetting by the world at large. Undoubtedly, the State, taking advantage of the arbitrary figure of thirty years, sought to reawaken interest in what it now termed the *Shoah* to regain some of that lost sympathy of the late 40's and 50's.

This aspect of the current wide-spread interest in the World War II years should only serve to alert us once more to the often duplicitous sources of public opinion. Of course, this in no way impugns the motives of those who have genuinely dedicated themselves to study of that epochal time — especially the *She'aris Hapleita* who feel the scars on their own bodies and who cry out in pain to the world not to forget. It does, however, give us an idea of the tremendous pitfalls on the road to a clear understanding of the true patterns of Jewish history. Only through a rededication to sole use of the Torah as guide through the byways of history will we be sure to arrive at the truth we all seek. ❧